

УДК 351.764

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.4.5>

ІДЕОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ (ДЕТЕРМІНАНТИ) ПРОСТИТУЦІЇ

Валуєв А.О.,

*аспірант Державного податкового університету,
начальник відділу архітектури,
інвентаризації нерухомого майна та юридичного забезпечення
ТОВ «Підприємство Агрофон»
ORCID: 0000-0002-9561-4675*

Валуєв А.О. Ідеологічні фактори (детермінанти) проституції.

Статтю присвячено аналізу проституції як феномена, детермінованого не лише соціально-економічними та правовими чинниками, а й ідеологічними рамками, у яких суспільство осмислює сексуальність, працю й експлуатацію. Показано, що в умовах конституційно закріпленого ідеологічного плюралізму проституція в українському дискурсі коливається між інтерпретаціями як «девіації», «секс-праці», «ринку послуг» та «неминучого елементу урбанізованого життя». Наголошено, що війна, масові переміщення, бідність та цифровізація створюють сприятливий ґрунт для поширення неоліберальних ідеологем «швидкого заробітку» і комодифікації тіла.

Розкрито роль ключових виробників ідей – органів державної влади, медіа та цифрових платформ, релігійних громад, освітніх інституцій і наукової спільноти – у формуванні мови опису проституції. Показано, що толерантні або нейтралізуювальні наративи частини політиків і експертів, які зводять проблему до фіскальних, санітарних та контрольних вигод легалізації, витісняють із поля зору виміри структурної вразливості, насильства, торгівлі людьми й гендерної нерівності. Окрему увагу приділено науковим підходам, що інтерпретують проституцію як звичайну форму підприємницької діяльності, тим самим нормалізуючи її як легітимну соціальну практику.

Аргументовано, що масова культура, журналістика та онлайн-середовище, романтизуючи моделі «легких грошей» і сексуалізованого успіху, сприяють повзучому зміщенню моральних меж, розмиванню різниці між соціально прийнятними й ризиковими моделями поведінки, особливо для молоді. У підсумку проституція ризикує втратити статус «класичної девіації» і бути перекодованою в одну з «нормальних» життєвих опцій. Робиться висновок, що ідеологічні фактори проституції в Україні слід розглядати як вагомий елемент кримінологічної небезпеки, який потребує цілеспрямованої реакції на рівні медіаполітики, освіти, культурних інституцій і державної стратегії безпеки, зорієнтованої на захист гідності, свободи, рівності та недопустимості експлуатації.

Ключові слова: проституція, ідеологія, медійний дискурс, легалізація проституції, сексуальна експлуатація, ідеологічний плюралізм, кримінологічна небезпека.

Valuiev A.O. Ideological factors (determinants) of prostitution.

The article is devoted to the analysis of prostitution as a phenomenon determined not only by socio-economic and legal factors, but also by the ideological framework within which society perceives sexuality, labor, and exploitation. It shows that in the context of constitutionally enshrined ideological pluralism, prostitution in Ukrainian discourse oscillates between interpretations as «deviation», «sex work», «service market», and «inevitable element of urban life». It is emphasized that war, mass displacement, poverty, and digitalization create fertile ground for the spread of neoliberal ideologies of «quick money» and commodification of the body.

The role of key idea producers – government bodies, media and digital platforms, religious communities, educational institutions, and the scientific community – in shaping the language used to describe prostitution is revealed. It is shown that tolerant or neutralizing narratives of some politicians and experts, who reduce the problem to the fiscal, sanitary, and control benefits of legalization, push the dimensions of structural vulnerability, violence, human trafficking, and gender inequality out of

sight. Particular attention is paid to scientific approaches that interpret prostitution as a normal form of entrepreneurial activity, thereby normalizing it as a legitimate social practice.

It is argued that popular culture, journalism, and the online environment, by romanticizing models of «easy money» and sexualized success, contribute to a creeping shift in moral boundaries and blur the distinction between socially acceptable and risky behaviors, especially for young people. As a result, prostitution risks losing its status as a «classic deviation» and being recoded as one of the «normal» life options. It is concluded that the ideological factors of prostitution in Ukraine should be considered a significant element of criminological danger, which requires a targeted response at the level of media policy, education, cultural institutions, and state security strategy focused on protecting dignity, freedom, equality, and the inadmissibility of exploitation.

Key words: prostitution, ideology, media discourse, legalization of prostitution, sexual exploitation, ideological pluralism, criminological danger.

Постановка проблеми. Інтенсивні соціально-економічні трансформації, війна, цифровізація комунікацій та зміна ціннісних орієнтирів суттєво модифікують уявлення українського суспільства про допустимі та недопустимі форми поведінки у сфері сексуальності. На цьому тлі проституція постає не лише як кримінологічний чи соціальний феномен, а як маркер глибших ідеологічних зрушень – переосмислення співвідношення свободи й експлуатації, приватної автономії та публічного інтересу, ринку й гідності людини. Водночас більшість досліджень приділяють увагу переважно правовим, соціально-економічним або медичним аспектам проституції, залишаючи у тіні питання того, як саме ідеї, смисли й символи формують рамку її сприйняття та легітимації в масовій свідомості.

Ідеологічні чинники проституції проявляються у кількох взаємопов'язаних вимірах: офіційні наративи державної влади та політичних еліт, дискурси медіа й цифрових платформ, позиції релігійних організацій та освітніх інституцій, а також інтерпретації академічної спільноти. Саме вони задають мову опису явища – від стигматизуючих образів «моральної девіації» до концепції «секс-праці», нормалізованої в категоріях ринку послуг. Унаслідок цього проституція може стати як об'єкт кримінологічної тривоги, як «неминучий супутник» урбанізованого суспільства або як звичайна економічна активність, що нібито потребує лише технічної регламентації. Для українського контексту, де конституційно закріплена ідеологічна багатоманітність поєднується з високою соціальною вразливістю значних груп населення, така конкуренція інтерпретацій набуває особливої ваги.

Стан опрацювання проблематики. Дослідженням проституції як явища чи окремої сфери діяльності присвячені праці багатьох фахівців, як вітчизняних, так і зарубіжних. Тема проституції, її впливу на суспільство та економічну безпеку держави висвітлювалась, наприклад, Ю. Алексановим, А. Андрюхіною, А. Габреляном, О. Литвиновим, О. Радутним, а також Р. Вейтцером, О. Талаверою тощо. Феномен проституції є об'єктом наукового інтересу не лише для науковців та практиків-правників, але й для експертів у галузі економіки та фінансів, соціології, соціальної роботи тощо.

Мета статті полягає в спробі концептуалізувати проституцію крізь призму ідеологічних факторів (детермінант), виявити ключові наративи, що впливають на її суспільне сприйняття, та показати, як ці наративи формують толерантність або, навпаки, неприйнятність експлуатаційних практик.

Виклад основного матеріалу. Ідеологічний вимір проституції зазвичай лишається «за дужками» правових і соціологічних дискусій, хоча саме він формує рамки допустимого й недопустимого в суспільній свідомості. Те, як суспільство описує проституцію – як «працю», «девіацію», «експлуатацію», «особистий вибір» тощо – безпосередньо залежить від панівних цінностей, символів і смислів, що відтворюються у публічному просторі. У наукових джерелах ідеологію визначають як багатовимірний конструкт, що структурно пронизує політико-правові, моральні, релігійні та культурні коди суспільства. Великий тлумачний словник визначає ідеологію як сукупність філософських, політичних, правових, моральних, релігійних та мистецьких поглядів, що характеризують ту або інше суспільство, клас, політичну партію [1, с. 496]. Ми приходимо до розуміння того, що суспільні уявлення про «нормальне/допустиме», «ринкове/неринкове», «приватне/публічне» та «свободу/експлуатацію» задаються не лише правом, а передусім ідеологічними наративами, які циркулюють між державою, медіа, освітніми інституціями, релігійними громадами та циф-

ровими платформами. Нагадаємо, що пострадянська трансформація зруйнувала монополію на «єдину правильну» ідеологію, однак не ліквідувала потреби у ціннісній рамці, здатній забезпечувати соціальну координацію без нав'язування світогляду. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР фактично закріпила «деідеологізацію» у вигляді ідеологічної багатоманітності та заборони на встановлення будь-якої ідеології як обов'язкової (ст. 15) [11]. Така конституційна модель ідеологічного плюралізму відкрила простір конкуренції ідей: від консервативних та релігійних уявлень про моральний порядок – до ліберальних концепцій автономії тіла та феміністичних критик ринку сексуальних послуг як інституціоналізованої нерівності. У межах цієї конкуренції наративів проституція стає «екраном», на який проєктуються різні ціннісні пріоритети. Консервативний дискурс акцентує гріховність і соціальну шкоду, ліберальний – індивідуальну свободу контракту та мінімізацію державного втручання, частина феміністичних підходів – структурну експлуатацію, асиметрію влади та ризики для жіночої гідності. Цифрові платформи посилюють напругу між цими підходами, водночас нормалізуючи комерціалізацію сексуальності та зсуваючи межі приватного/публічного через алгоритмічну логіку видимості, монетизації та «підписки» як форми ринкової участі.

Українські реалії ускладнюються війною, яка провокує масштабні переміщення населення, його зубожіння тощо, що підвищує соціально-економічну вразливість і створює сприятливе тло для ринкових ідеологем «швидкого заробітку». На цьому тлі медіа здатні або підсилювати попит (через гламуризацію і «успішні кейси» монетизації сексуальності), або, навпаки, формувати нетерпимість до експлуатації, наголошуючи на ризиках торгівлі людьми, насильства і боргової залежності. Визначальною стає якість публічної комунікації: чи здатна вона відрізнити повнолітній добровільний вибір від примусу, уразливості та організованої злочинної інфраструктури.

Окрема роль належить релігійним громадам і освітнім інституціям, які формують «довгу» моральну оптику – уявлення про гідність, тілесну автономію, відповідальність і межі згоди. У разі проституції ці інституції або відтворюють стигму (що штовхає людей у «сіру зону» без доступу до допомоги), або стають каналами ресоціалізації та виходу з експлуатаційних практик. Саме тут ідеологія проявляється як практична сила: вона визначає, чи будуть соціальні сервіси «каральними» й моралізаторськими, чи травмоінформованими та орієнтованими на зменшення шкоди.

Медіа-політика і платформи модерації контенту – ще один вузол ідеологічного впливу. Алгоритмічні пріоритети видимості, правила вікової верифікації, швидкість видалення матеріалів із ознаками експлуатації фактично задають «нормативну» рамку того, що суспільство бачить як допустиме й соціально прийнятне. Відповідно, публічна політика має еволюціонувати від моральної паніки до регулювання, заснованого на правах людини: прозорість алгоритмів, доступні механізми скарг, дієвий захист неповнолітніх, співпраця платформ із правоохоронними органами та неурядовими організаціями без перетворення інструментів регулювання на загальний нагляд і цензуру. Не менш важливим є ідеологічне «озвучення» права. Адміністративна відповідальність за заняття проституцією та кримінальна відповідальність за організаційно-експлуатаційні форми (торгівля людьми, сутенерство, утримання місць розпусти) сприймаються суспільством крізь призму цінностей: чи йдеться про «моральне покарання» вразливої особи, чи про захист від зловживань і насильства. Вибір на користь правозахисної парадигми зміщує акценти з осуду «гріховної поведінки» на осмислення структурної вразливості, нерівності та асиметрії влади між учасниками цих відносин.

В українському плюралістичному полі немає «вакууму цінностей», натомість існує конкуренція інтерпретацій, що потребує інституційної модерації. Держава, університети, професійні співтовариства та громадянське суспільство мають виробляти мову опису явища, яка уникає стигматизації та водночас не легітимізує експлуатацію. Така мова спирається на права людини, доказовість і пропорційність обмежень, а не на моральні вироки чи ринкові абсолюти. Звідси постає практичний висновок: ідеологічні фактори проституції – це не лише «фон» для політики, а змінна, що безпосередньо формує уявлення про прийнятність тих чи інших практик, впливає на налаштування інституцій (від контентної політики платформ до стандартів соціальних та правових сервісів) і визначає готовність суспільства підтримувати ті чи інші моделі регулювання. Для України стратегічним завданням є узгодження ідеологічного плюралізму з ціннісними константами конституційного ладу – гідністю, свободою, рівністю та заборорою експлуатації – так, щоб регуляторні рішення не руйнували ці засадничі орієнтири.

У підсумку, інтеграція конституційного принципу ідеологічної багатоманітності, правозахисного підходу та відповідальної медіа-політики дозволяє розглядати «ринок ідей» не як джерело хаотичної поляризації, а як ресурс для вироблення послідовної, ціннісно вивіреної державної позиції щодо проституції та пов'язаних із нею практик.

Особливо загрозливим у контексті ідеологічних детермінант проституції є толерантне або байдуже ставлення до цього явища з боку представників законодавчої та виконавчої влади, а також окремих експертних груп. Саме вони формують рамку «нормальності» для суспільства, задають тон публічним дебатам і опосередковано визначають, які форми девіантної поведінки сприймаються як неприйнятні, а які – як «неминучий елемент ринку послуг». Якщо офіційні актори послідовно подають проституцію переважно у мовних конструкціях «бізнесу», «індустрії» чи «сфери послуг для дорослих», не артикулюючи її зв'язок із експлуатацією, насильством, торгівлею людьми та структурною бідністю, це неминуче послаблює суспільну чутливість до її негативних наслідків.

В Україні можна спостерігати періодичні хвилі публічних дискусій щодо декриміналізації чи легалізації проституції, у яких окремі посадові особи, представники місцевого самоврядування або медичної спільноти апелюють до аргументів «контролю захворюваності», «виведення ринку з тіні» чи «додаткових бюджетних надходжень». У медійному просторі такі пропозиції нерідко подаються в спрощеному форматі – через акцент на економічній доцільності або «європейськості» відповідних рішень, без належного аналізу ризиків для прав людини, уразливих груп, боротьби з торгівлею людьми та організованою злочинністю. Подібна риторика, навіть не будучи оформленою у вигляді завершених законодавчих ініціатив, поступово знижує поріг неприйняття явища, нормалізує його присутність у публічному просторі та створює ілюзію, що легалізація автоматично розв'яже комплекс соціальних проблем. Таке інструментальне, переважно економічне трактування проституції ігнорує її ідеологічний вимір. Воно фактично підкріплює неоліберальну логіку комодифікації тіла, коли жіноча (а іноді й чоловіча чи дитяча) сексуальність розглядається як ресурс, що може бути легітимно монетизований за умови мінімальної формальної регламентації. У контексті війни, масових переміщень, зростання бідності та психологічної травми населення це створює додаткові можливості для експлуатації, маскує кримінальні схеми під «добровільний вибір» і суперечить задекларованим в Україні цінностям людської гідності, рівності та недопустимості насильства. Відтак позиція органів державної влади й місцевого самоврядування щодо проституції неминуче набуває ідеологічного характеру: вона або укорінює в суспільній свідомості уявлення про неприйнятність експлуатації як норми, або, навпаки, сприяє поступовій легітимації практик, що підривають основи правопорядку та публічної моралі.

Ідеологічну «нормалізацію» проституції підсилюють не лише масмедійні наративи чи політичні заяви, а й окремі наукові позиції, які прямо апелюють до доцільності її легалізації. Так, у науковому дискурсі артикулюється підхід, відповідно до якого проституція тлумачиться як різновид секс-праці, що нібито має бути інтегрована в правове поле за аналогією з іншими видами індивідуальної підприємницької діяльності. Показовою в цьому сенсі є позиція А.Ю. Габреяна. Науковець відстоює позицію, згідно якої явище проституції (надання сексуальних та інтимних послуг, секс-праця) потребує легалізації на рівні законодавчих та підзаконних актів задля захисту прав людини, забезпечення належного рівня соціальних і правових гарантій для надавачів послуг (незалежно від їх статі) та здійснення державного контролю за існуючою сферою суспільних відносин, яка наразі тісно пов'язана із злочинною діяльністю. Автор доходить висновку, що після легалізації надання сексуальних та інтимних послуг може здійснюватися як фізичними особами-підприємцями, так і шляхом укладання договорів із юридичними особами. Така діяльність обов'язково потребуватиме ліцензування (із умовою проходження медичного обстеження мінімум кожні три місяці). Повинен існувати також перелік вимог для користувачів сексуальних та інтимних послуг (незалежно від їх статі). Надання секс-послуг без ліцензії чи за наявності недійсної ліцензії повинно тягнути за собою настання адміністративної відповідальності. Крім того, ну думку автора, необхідне запровадження відповідальності за надання сексуальних послуг без використання засобів контрацепції бар'єрного типу (презервативів) [4, с. 49]. У межах цієї логіки проституція інтерпретується як «ринок послуг», який за допомогою інструментів ліцензування, оподаткування та медичного контролю можна нібито перетворити з «кримінальної» сфери на регульований сегмент економіки, що водночас забезпечуватиме «захист прав» залучених осіб. Важливо, що наведена аргументація орієнтується насамперед на техніко-юридичні та фіскальні

аспекти, майже не зачіпаючи глибинні питання влади, нерівності, насильства та структурної вразливості, які у кримінологічному вимірі становлять серцевину проблематики проституції.

Подібні підходи підтримують й інші дослідники, які апелюють до «цивілізаційної» необхідності нормативного оформлення проституції як окремої сфери соціально-економічних відносин. Так, О.Е. Радутний та А.І. Михайлин вважають явною прогалиною в законодавстві відсутність системи регламентації проституції. Науковці доходять висновку, що переваг легалізації проституції значно більше, ніж ризиків: 1) поповнення державного бюджету за рахунок податків, отриманих від легалізації проституції: ці кошти мають працювати на українську економіку, звідки вони і здобуті, Українська держава стане більш соціальною; 2) соціальне забезпечення повій. Можливість повії входити до профспілки, можливість соціального забезпечення у старості; 3) зниження поширення венеричних хвороб серед населення завдяки проведенню медоглядів повій та здачі аналізів крові; 4) зменшення корупції у правоохоронних органах: Українська держава стане більш правовою [14, с. 38]. У центрі цієї аргументації – уявлення про проституцію як стабільне «соціальне явище», яке не підлягає подоланню і тому потребує передусім технічної оптимізації: оподаткування, соціального страхування, включення у профспілковий рух, медичного нагляду тощо.

У тому ж ключі вибудована позиція А.А. Пазія, який досліджуючи міжнародний досвід регламентації проституції, дійшов висновку, що легалізація проституції в Україні: 1) принесе прибуток у державний бюджет; 2) допоможе боротися з хворобами, які є наслідком такої діяльності, як і для користувача послуг, так і для особи, яка надає послуги; 3) особи, що займаються проституцією, отримають державний захист від сутенерів, клієнтів тощо; 4) зменшуватимуться темпи проституції в Україні; 5) поліція не буде витрачати час та ресурси на боротьбу з проституцією; 6) держава зможе контролювати цю діяльність тощо [13]. Висунуті аргументи спираються на припущення, що формальна легалізація автоматично трансформує структурну конфігурацію ринку сексуальних послуг: зменшить тіньову складову, послабить владу сутенерів, скоротить масштаби насильства, а також звільнить ресурси правоохоронної системи.

З позицій ідеологічного аналізу важливо підкреслити, що зазначені вище наукові підходи не є «нейтральними»: вони формують специфічну рамку сприйняття проституції як «звичайної праці», де питання експлуатації, нерівності та залежностей відсуваються на другий план або підмінюються риторикою «добровільного вибору» та «ринкової раціональності». Унаслідок цього в публічному дискурсі посилюється тенденція до нормалізації проституції як прийнятної соціальної практики, яку слід не стільки профілактувати й долати, скільки «цивілізовано врегулювати». Саме таке ідеологічне зміщення, підтримане частиною наукової спільноти, ускладнює формування превентивної політики, орієнтованої на зменшення структурної вразливості, захист прав людини та протидію криміногенним формам експлуатації, а не лише на створення фіскально вигідного режиму «керованої» проституції.

Соціологічні дослідження, проведені в Україні упродовж останніх років, демонструють доволі суперечливе ставлення населення до проституції як соціального явища. Значна частина опитаних не сприймає її однозначно негативно, розглядаючи радше як «неминучий елемент» сучасного урбанізованого життя, а не як загрозу публічним інтересам. Водночас більшість респондентів визнає проституцію небезпечною для суспільства, проте водночас вбачає певні «переваги» її можливої легалізації: очікуване скорочення поширення венеричних захворювань через запровадження обов'язкових медичних оглядів, додаткові податкові надходження до бюджету, посилення державного контролю за цією сферою та, як наслідок, зменшення залучення неповнолітніх. У низці опитувань простежується готовність частини населення погодитися на легалізацію проституції саме як на механізм «управління ризиками» та «цивілізованого контролю» за вже наявною практикою, навіть якщо особисто респонденти оцінюють її критично. Подібна аргументація фактично відбиває логіку «прагматичної нормалізації»: якщо явище не вдається усунути повністю, варто спробувати отримати з нього фіскальну, санітарно-епідеміологічну чи кримінологічну «вигоду». Однак такий підхід ігнорує довгострокові соціальні втрати, що пов'язані з комерціалізацією тіла та інтимності, посиленням гендерної асиметрії влади, відтворенням структурної вразливості певних груп (жінок, ЛГБТІК+, осіб у складних життєвих обставинах, внутрішньо переміщених осіб). Міжнародний досвід держав, які пішли шляхом повної або часткової легалізації, зокрема низки країн Західної Європи, засвідчує, що проституція перестає бути відносно «локалізованою» практикою й перетворюється на сегмент ринку, здатний притягувати організовану злочинність, схеми торгівлі людьми та експлуатації мігрантів. Формальний правовий статус не усуває криміногенно-

го потенціалу цієї сфери, а часто лише змінює його конфігурацію, поєднуючи легальні вивіски з тіньовими практиками.

Важливим ідеологічним чинником, що впливає на сприйняття проституції, як ми зазначали вище, є медійний дискурс. Український інформаційний простір, особливо у великих містах, наповнений контентом, який опосередковано чи прямо романтизує моделі «легких грошей», демонструє «успішність» героїнь, чий соціальний капітал пов'язаний із сексуалізованим образом, та майже не проблематизує ціну такої «успішності». Розважальні шоу, музичні кліпи, реалітіформати, а також частина онлайн-контенту підмінюють дискусію щодо експлуатації, насильства й нерівності наративами про «особистий вибір», «жіночу свободу» або «сексуальну розкутість». Унаслідок цього відбувається повзуче зміщення моральних меж: те, що раніше вважалося маркером соціальної дезадаптації, поступово починає сприйматися як одна з прийнятних життєвих стратегій, особливо в умовах війни, економічної нестабільності та дефіциту соціальних ліфтів.

Не менш відчутний вплив мають цифрові платформи – від спеціалізованих сайтів знайомств до соціальних мереж і закритих каналів, де формується специфічна субкультура «ескортних» і суміжних практик. Тут проституція дедалі частіше подається як «преміальний сервіс», «бізнес», «особиста справа повнолітніх людей», тоді як реальні ризики – залежність від посередників, насильство, відмивання коштів, вербування неповнолітніх – залишаються невидимими для пересічного користувача. Така медіалізація не лише нормалізує проституцію, а й укорінює у масовій свідомості уявлення про її невідворотність і навіть «корисність», що, зі свого боку, послаблює суспільний імунітет до експлуатаційних практик та ускладнює формування цілісної превентивної політики.

Масоване поширення сексуалізованого та сенсаційного контенту в українському медіапросторі не може залишатися без наслідків для ціннісних орієнтацій суспільства. Візуальні та текстові образи «легкого життя», які транслюються через телешоу, музичні кліпи, соціальні мережі та рекламні кампанії, безпосередньо впливають передусім на неповнолітніх дівчат і молодих жінок. Коли проституція подається не як форма експлуатації та маркер соціальної вразливості, а як швидкий канал доступу до споживацьких благ, це підриває негативне ставлення до неї на рівні масової свідомості й поступово знижує поріг чутливості до інших проявів моральної та правової девіації. У результаті явища, які раніше сприймалися як аномалія, починають виглядати як «одна з нормальних опцій» життєвої стратегії. Особливо небезпечною є комерціалізація жіночого тіла в масовій культурі, коли головною «цінністю» стають фізичні параметри та сексуальна привабливість, а не компетенції, автономія й відповідальність особи. Конкурси, де учасниць фактично зводять до об'єктів візуального споживання, ток-шоу, що експлуатують інтимні теми заради рейтингу, фільми й серіали з надмірною концентрацією сцен насильства та сексу без рефлексії щодо їхніх наслідків – усе це створює для молоді ефект нормалізації сексуалізованого ринку. Цей ефект посилюється за умов відсутності цілісної системи статевого виховання й просвіти, коли підлітки вимушені конструювати уявлення про сексуальність, стосунки та згоду переважно з медійних фрагментів, що мають комерційний, а не освітній характер.

Окремий пласт становить публіцистика та онлайн-контент, які романтизують образ «сексуальної праці» й пов'язують його з високими доходами, доступом до «елітних» локацій, можливістю швидкої соціальної мобільності. Евфемізми на кшталт «нічні феї», «жриці кохання», «ескорт» тощо витісняють терміни, що фіксують експлуатаційний характер відносин, і підмінюють проблематику насильства, залежностей, захворюваності та стигми риторикою «усвідомленого вибору» і «професійної діяльності». Деталізовані описи тарифів, «зарплат» та «умов роботи» в цій сфері, які регулярно з'являються в медіа та соціальних мережах, формують у частини аудиторії не відторгнення, а зацікавленість, зокрема в підлітковому середовищі, де ще не сформовано стійкі ціннісні бар'єри. Водночас матеріали, що чесно презентують реальні наслідки перебування у сфері проституції – залежність від клієнтів і посередників, ризики насильства, інфекцій, психосоціальної деградації, конфлікти з законом, – істотно програють у видимості й емоційному «привабливості». Такий дисбаланс подачі інформації сприяє тому, що у свідомості молоді стираються межі між соціально прийнятним і соціально небезпечним. Коли девіантні практики часто й безкритично демонструються як буденний елемент міського життя, відбувається розмивання орієнтирів: підліткам і молодим людям дедалі важче відрізнити моделі поведінки, які сприяють їхньому розвитку, від тих, що ведуть до експлуатації та криміналізації. У більш широкому вимірі йдеться про дифузне проникнення кримінальної субкультури в повсякденність, коли проституція

і пов'язані з нею практики «розчиняються» у загальному інформаційному потоці – поруч із розвагами, новинами, політичними дискусіями. За таких умов законослухняному громадянину дедалі складніше чітко окреслити для себе межу між допустимим і недопустимим, а для підлітків, ціннісна система яких лише формується, ризик наслідування медійним «героям» стає особливо високим. Це підкреслює необхідність відповідальної інформаційної політики, розвиток критичного мислення й медіаграмотності, а також запровадження доказової системи статевого виховання, яка б протиставляла комерціалізованим образам сексуальності ціннісну рамку гідності, безпеки та ненасильства.

Сучасне українське мистецтво й масова культура, звільнившись від жорсткого ідеологічного контролю радянського зразка, опинилися в полі дії ринкової логіки, де ключовими орієнтирами стають прибуток, рейтинги й «клікабельність». У цих умовах комерціалізація культурного продукту часто супроводжується експлуатацією кримінальної тематики, романтизацією «легких грошей», гіперсексуалізованих образів та маргінальних практик. Частина художніх і документальних фільмів, серіалів, музичних кліпів, стендапів і реаліті-шоу прямо або опосередковано репрезентує проституцію та суміжні явища у форматі «екзотики» чи «прибуткової стратегії виживання», майже не зачіпаючи виміру насильства, залежностей і довгострокових руйнівних наслідків для особи. Додаткового імпульсу цим процесам надає повсюдне поширення Інтернету та цифрових платформ. Можливості онлайн-середовища істотно перевищують потенціал традиційних медіа: в мережі одночасно циркулюють текстові, аудіо- та відеоматеріали, а доступ до них здійснюється миттєво й практично без просторових обмежень. Сформувався розгалужений сегмент сайтів, чат-ботів, закритих груп у соціальних мережах і месенджерах, де поєднуються елементи порнографії, еротизованого контенту, реклами ескорт-послуг. Частина ресурсів прямо орієнтована на іноземну аудиторію й фактично інтегрована в глобальний ринок сексуального туризму. Спроби обмеження незаконного контенту стикаються з проблемою його швидкої міграції між платформами, використанням анонімізованих сервісів і постійним виникненням нових каналів комунікації, що ускладнює превентивний і правоохоронний контроль.

За таких умов цифрове середовище стає важливим чинником ідеологізації проституції: воно не лише полегшує комунікацію між клієнтами, посередниками й особами, які надають сексуальні послуги, а й продукує певну систему уявлень про «нормальність» відповідних практик. Поширення сексистських, об'єктифікуючих і криміналізованих наративів супроводжується деформацією ціннісно-нормативної системи суспільства: знецінюються уявлення про тілесну недоторканність, взаємну згоду, рівність і недопустимість експлуатації. У масовій свідомості поступово стирається межа між поведінковими моделями, що сприяють розвитку особи, та стратегіями, які ведуть до втягнення в експлуатаційні й криміногенні відносини.

Ідеологічний ефект цих трансформацій проявляється у тому, що в громадському дискурсі дедалі частіше раціоналізуються й виправдовуються елементи кримінальної субкультури: стверджується, нібито участь у проституції може бути «раціональним економічним вибором», «тимчасовим засобом заробітку» чи «особистою свободою». Медіа, орієнтовані на максимізацію аудиторії, нерідко маніпулюють традиційними моральними, соціальними та правовими орієнтирами, грають на «curiosity»-ефекті, смакують деталі «забороненого» й тим самим нормалізують девіантні практики. За відсутності системної критичної рефлексії та належної медіаграмотності це веде до розмивання меж між соціально схвальними та соціально небезпечними моделями поведінки, особливо серед молоді.

У підсумку проституція як колись «класичний» тип девіантної поведінки ризикує перестати сприйматися значною частиною суспільства як відхилення. Під впливом нових культурних зразків, методично трансльованих у масову свідомість, відбувається перекодування уявлень про норму й патологію, про «успіх» і «невдачу», про допустимі й недопустимі способи досягнення матеріального благополуччя. Це перекодування є проявом глибшої культурної трансформації: сегменти субкультури, пов'язані з криміногенними практиками, поступово претендують на роль «нової норми», тоді як класична культура, зорієнтована на етичні стандарти, рефлексію та критичне мислення, маргіналізується. У такому контексті ідеологічні фактори проституції в Україні мають розглядатися як вагомий елемент кримінологічної небезпеки, що вимагає цілеспрямованої протидії на рівні медіаполітики, освіти, культурних інституцій та державної стратегії безпеки.

Висновки. Узагальнення результатів дослідження дає підстави стверджувати, що проституція в сучасній Україні постає не лише як соціально-економічне явище, а передусім як продукт

конкуренції ідеологічних наративів. У полі конституційно гарантованого ідеологічного плюралізму проституція інтерпретується у широкому діапазоні – від «моральної девіації» та загрози публічному порядку до «секс-праці», «ринку послуг для дорослих» та «неминучого супутника» урбанізованого життя. Роль ключових виробників смислів – органів державної влади, політичних еліт, медіа та цифрових платформ, релігійних громад, освітніх інституцій та наукової спільноти – полягає в заданні мови опису явища, від якої безпосередньо залежить рівень суспільної толерантності чи, навпаки, неприйнятності експлуатаційних практик. Толерувальні, нейтралізувальні й «технократичні» дискурси, що редукують проблему до фіскальних, санітарних та контрольних вигод легалізації й зосереджуються на формальній інтеграції проституції у сферу підприємницької діяльності, витісняють на периферію уваги виміри структурної вразливості, насильства, торгівлі людьми, гендерної асиметрії та криміногенної інфраструктури. Масова культура, публіцистика та онлайн-середовище, романтизуючи моделі «легких грошей» і сексуалізованого успіху та представляючи проституцію як «раціональну стратегію виживання» або «особисту свободу», сприяють повзучому зміщенню моральних меж, нормалізації девіантних практик і їх перекодуванню в одну з прийнятних життєвих опцій.

У такому контексті ідеологічні фактори (детермінанти) проституції мають розглядатися як самотійна й вагома складова кримінологічної небезпеки. Саме вони формують готовність суспільства підтримувати ті чи інші моделі регулювання – від «цивілізованої легалізації» до посилення репресивних підходів – і впливають на налаштування інституцій: від медіаполітики та практик модерації контенту до стандартів соціальних і правозахисних сервісів. Виявлена в дослідженні логіка «прагматичної нормалізації», коли проституція трактується як неминуче явище, з якого держава має отримати «користь» у вигляді податків, зниження захворюваності чи «оптимізації» роботи поліції, легітимізує ринкове ставлення до тіла й інтимності, маскує експлуатаційні відносини під добровільний вибір і послаблює суспільний імунітет до криміногенної субкультури. Відтак стратегічним завданням є вироблення такої державної та суспільної позиції, яка поєднувала б конституційний принцип ідеологічного плюралізму з ціннісними константами гідності, свободи, рівності та недопустимості експлуатації. Це передбачає: переорієнтацію політики у сфері проституції з карального чи суто економічного виміру на правозахисний, із фокусом на захисті осіб, втягнутих у експлуатаційні практики; запровадження відповідальної медіаполітики й системної медіаосвіти; розвиток доказової статевої освіти та культурних програм, які протиставляють комерціалізованим образам сексуальності ціннісну рамку гідності, безпеки та ненасильства. Лише за таких умов «ринок ідей» щодо проституції перестане бути джерелом неконтрольованої нормалізації криміногенних практик і стане ресурсом для формування цілісної, цінніснорівняної стратегії запобігання експлуатації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII. 1728 с. URL: <https://archive.org/details/velykislovnyuk> (дата звернення: 25.10.2025).
2. Габрелян А.Ю. Проституція в сучасних українських реаліях. Новий погляд на проблему. *Економіка. Фінанси. Право*, 2016. № 12. С. 28–32. URL: <http://efp.in.ua/en/journal-item/142> (дата звернення: 25.10.2025).
3. Габрелян А.Ю. Доцільність легалізації проституції в Україні: аргументи «за». *Сучасні питання економіки і права: зб. наук. праць*, 2018. Випуск 2(8). С. 135–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sper_2018_2_19 (дата звернення: 25.10.2025).
4. Габрелян А.Ю. Правові аспекти віднесення секс-праці (проституції) до легальних видів економічної діяльності. *Європейські перспективи*, 2020. № 1. С. 45–50. URL: <https://er.unesco-socio.in.ua/archive/2020-1/> (дата звернення: 25.10.2025).
5. Габрелян А.Ю. Недоліки законопроекту № 3139 «Про регулювання проституції та діяльності секс-закладів». *Верховенство Права*, 2020. № 1. С. 36–43. URL: <https://suprematia.revistestiintifice.md/wp-content/uploads/2021/01/articol8.pdf> (дата звернення: 25.10.2025).
6. Габрелян А.Ю. Об'єкт правопорушення передбаченого ст. 181-1 КУпАП «Заняття проституцією». *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*, 2020. № 3 (13). С. 27–33. URL: <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2020.213796> (дата звернення: 25.10.2025).

7. Габрелян А.Ю. Аналіз сучасного стану ринку інтимних послуг в світі та в Україні. *Траектория науки*, 2020. № 6 (10). С. 2001–2013. URL: <https://doi.org/10.22178/pos.63-2> (дата звернення: 25.10.2025).
8. Габрелян А.Ю. Адміністративно-правове забезпечення державної політики у протидії проституції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2021. 249 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0821U100577> (дата звернення: 25.10.2025).
9. Габрелян А.Ю. Форми адміністративно-правового забезпечення державної політики у протидії проституції. *Матеріали конференцій Молодіжної наукової ліги*, 2021. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/liga/article/view/9731> (дата звернення: 25.10.2025).
10. Габрелян А.Ю. Методи адміністративно-правового забезпечення державної політики у протидії проституції. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 2021. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-19.03.2021.v1.41> (дата звернення: 25.10.2025).
11. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.10.2025).
12. Литвин О.В., Габрелян А.Ю. Правовий режим проституції в Польщі. «Правові системи». *Науково-практичний електронний журнал*, 2018. № 3. С. 232–242. URL: http://legalsystems.net.ua/?page_id=6 (дата звернення: 25.10.2025).
13. Пазій А.А. Легалізація проституції в Україні як спосіб запобігання злочинам у сфері статевої свободи та торгівлі людьми. *Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародне співробітництво для локального розвитку»*. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. С. 80–82. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/n_90874_59003267.pdf?file=n_9074.pdf (дата звернення: 25.10.2025).
14. Радутний О.Е., Михайлин А.І. Легалізація проституції та сутенерства як юридична та соціальна проблема. *Форум права*, 2020. № 2. С. 32–40. URL: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3702441> (дата звернення: 25.10.2025).